

PAVOL JANÍK

Táranie nad hrobom

ÚŽAS

Vystieram vodu,
v ktorej sa zračíš.

Krikom upchávam
tušené odtoky.

Takto zbavený reči
oslovujem ľa dychom.
Až sa ľadom zasklievaš predo mnou
ako pred prievanom.

Neúnavne búšiš pod meravou hladinou
a na okamih rozsvecuješ dno,
aby som uzrel deň,
ktorý sa v tebe ešte len zažne.
(Z knihy *Nezaručené správy*, 1981)

OKAMIH PRED DOTYKOM

Vzduch znehybnel.
Ako v obrázkovom týždenníku
listujem si v tvójich očiach.

Počuť ticho,
ako si vykračuje v nových topánkach
a ako utíšuje ubzučané včely.
Kto si nás naliehavo oslovouje krídlami.

Vraj si videla
z oblohy padať horiacie vtáky!

To len na dne prís
ti čosi neprestajne lomozi.
(Z knihy *Nezaručené správy*, 1981)

PAX MILITARIS

Mier nie je ženské rojčenie.
Mier je boj.

Mier neprebýva v slovách.
Mier čaká na svoju príležitosť
utajený v raketových hlaviciach.
Najrýchlejší mier.
Šíriaci sa nadzvukovou rýchlosťou.

Chcete mier?
Majte si ho.
O niekolko sekúnd
vás zasiahne.

Trvalý a najsilnejší mier –
- mier o sile 350 000 ton trinitrotoluénu.
(Z knihy *Do videnia v množnom čísle*, 1985)

PRED ŽÍŤ SI ROZUM
Chvíľu som váhal,
kadiaľ sa vchádza dnu.
A potom tolko zrkadiel
ako po smrti alebo počas nej.
A tolko neskutočných dievčat
v tej plytkej hĺbke skla.

Tam, kde som vstúpil naposledy
ešte ako chlapec s portrétmi
Pierra Bricea a Lexa Barkera vo vrecku,
je dnes okno malej vinárne.
A nad ním ustavične trvajú
výstražné znamenia
červených pelargónii.
Tie neuprosné semafory,
ktoré mi nedovolia
hovoriť v smere vetra
a odvrátiť sa,
ked sa ku mne bliží mür.

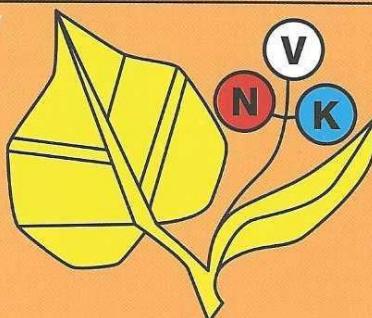
Dorástol som
do výšky platu,
dĺžky dlhov,
miernej dejepisnej šírky
a do veľkosti,
kde sa začína dobavá diéta.

ČTVRTLETNÍK VÝBORU NÁRODNÍ KULTURY

LÍPA

ROČNÍK 27

ČÍSLO 3/2022

CENA 70 Kč

Teraz mi už rastú len vlasys,
pomaly a celkom zbytočne.
A tak som prišiel
predĺžiť si rozum
a zbaviť sa kúpnej sily
bezmočného Šamsona.
(Z knihy Hurá, horí! – 1991)

NÚDZOVÉ PRISTÁTIE V TWOJICH VLASOCH
Lietadlá si namýšľajú,
že sú viac ako lode,
ale pýcha predchádza pád.

Smútok z vŕazstva
je neznesiteľný.

V tme tvojich vlasov
sa miňajú žiarivé trosky
vzdúšnych plavidiel
a na dno očí
ti klesajú trblietavé záhady.

Bez slova
- ako úsmev v tvójich ústach
čakám na svoju príležitosť.
(Z knihy Hurá, horí!, 1991)

ÓDA NA RADOSŤ
Kde sú tie staré básne?
O čom vlastne boli?
A komu na nich záležalo?

Niekde v nás
z nich zostala
časovaná nálož v Norinbergu,
frankfurtské porno-kino,
coca-cola naproti Moulin Rouge,
Lenin v marseillskom výklade,
vyblednutá pohľadnica Côte d'Azur,
doklady ukradnuté v Ríme,
nevylvolané fotografie
šíkmaj veže v Pise,
noc vo Florencii,
bolonskí buzeranti,
holuby o šiestej ráno
na námestí svätého Marka,
zmaľovaná colnička
vo vlaku z Viedne
do Devínskej Novej Vsi.

Kde sú tie staré básne?
Už ich nik nenapiše.
Nikomu nikdy na nič neboli.

V Európe náhle vyplí prúd.
Nastala tma, tá ktorá bola
pred objavením svetla.
Popamiatu chodíme
po plafóne nášho bytu.
Deti sa nám smejú zo spánku.

Pri vchode nikam
nám raz vrátiťa vstupné
za život,
ktorý stál za to,
aj keď nestál za veľa.

Len smrť sa nevypláca.
(Z knihy Hurá, horí!, 1991)

RODINNÉ ZÁTIŠIE
Márne hovorievam
svojej žene,
nech neokrikuje
génia.
Tak som to zaznamenal
pisomne
pre budúce generácie,
ako ponaučenie do smrti i do života.
(Z knihy Niekto ako boh, 1998)

TÁRANIE NAD HROBOM
Nemehlá vrážajú do lámp
ako nočné motýle.
Zreli opilci opadávajú.
A v lunaparku pojašení generáli
v zelených sukienkach strúhajú grimasy.
Uprostred veľkomesta horí les.

V škrupinke šepkajúcich úst
plávaš do rozprávky.
Srdce mi odbija celú.
(Z knihy Niekto ako boh, 1998)

Recenzia namiesto nekrológu (Za dramatikom Jánom Solovičom)

PAVOL JANÍK

Úvodná poznámka:

V súvislosti s úmrtím dramatika Jána Soloviča (8. 3. 1934 - 10. 7. 2022) sa vraciám k svojej nadčasovej recenzii, ktorú som pôvodne publikoval v Literárnom týždenníku (dvojčíslo 29 - 30 / 2003) a následne v knihe literárno-dramatických reflexií Nad vedou (tiež 2003). Pokladám to za vhodné najmä vzhľadom na uverejňovanie nepresných informácií vo viacerých zdrojoch, ktoré napríklad uvádzajú, že bol docentom Vysokej školy múzických umení od roku 1978 do odchodu do dôchodku. V skutočnosti mu akademický titul od udelenia prináleží bez časového ohraničenia a na VŠMU pedagogicky pôsobil v rokoch 1976 - 1980. Viem to z prvej ruky, pretože viedol násť ročník filmovej a televíznej dramaturgie a scenáristiky.

11. 7. 2022

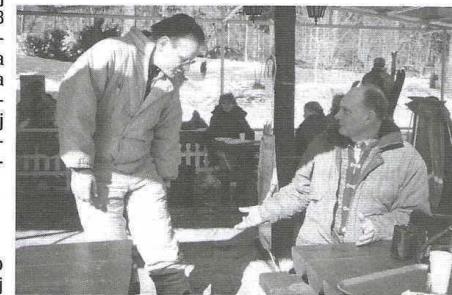
Dráma v srdci Európy

Najnovšia historická hra jedného z troch žijúcich klasíkov slovenskej dramatickej literatúry Jána Soloviča Kravý trón (Tympanon, Bratislava, 2002) nevدوjak vstupuje do mimořiadne aktuálneho kontextu, čo svedčí tak o intelektuálnej i intuitívnej predvídatosti autora, ako aj o sužujúcej skutočnosti, že dejiny sa naozaj pohybujú v kruhu, či po spirále.

V eufórii prevratných spoločenských zmien na rozhrani 80. a 90. rokov 20. storočia iba najinformovanejší mohli predpokladať, že v globalnom i lokálnom meradle sa naprieč proklamovaným heslám o tolerancii nebudú zmierňovať napäťia konfesionálneho, etnického, politického, skupinového i osobného charakteru, v ktorých vždy ide väčšini o konflikt záistených záujmov ako o spor názorových odlišností.

A vari ešte menej ľudí mohlo tušiť, že zápas konkurenčných náboženských, národných, ekonomických a historických ambícii, ktorý bipolárny svet

paradoxe tlmil do podoby zdŕžanlivého diplomatického dialógu a poznejšej šachovej stratégie protiľahlých mocenských centier, sa postupne presunie z neviditeľných frontov studenej vojny, vedenej najmä pod povrchom viditeľných udalostí, a že na prahu 3. tisícročia svetom začnú lomcovat neskrývané militantné postoje, silové riešenia a otvorené zrážky, v ktorých vidina momentálnej prevahy a pocit neopakovateľnej historickej výhody

Náhodné setkání spisovatelů ve Vysokých Tatrách. Zleva Pavol Janík a Ján Solovič

vítáži nad zdravým rozumom, racionalným prístupom a spoločnými vývinovými perspektívami ľudstva, ktoré sa už nemôže na planéte Zem donekonečna správať ako nenásytní dobyvatelia európskej provenience na územiacch pôvodných amerických obyvateľov, ale ako zodpovední kozmonauti v ohrieanom priestore vesmírnej lode s vyčerpateľnými zdrojmi nevyhnutnými na prežitie ďalších generácií.

Americká celosvetová vojna proti komukolvek a čomukolvek má znaky hypermoderných križiackych výprav a Slovensko sa v aktuálnych siločiarach európskeho a globálneho vývoja pomaly, ale iste a celkom zákonite vracia do atmosféry reformácie a následnej rekatolizácie spred troch sto ročí. Je nesmierne sklučujúce, že pribieha Juraja

Ottlika, ktorý unikal smrti v bojoch proti Turkom i na popravisku Antónia Caraffu v Prešove, odzrkadluje najaktuálnejšie tendencie v miestnych, kontinentálnych i planetárnych dimenziách.

Osud knižne publikovanej hry a jej renomovaného autora dokresľuje terajšiu žalostnú spoločenskú a kultúrnu situáciu v srdci Európy. Diela Jána Soloviča desaťročia plnili hľadiská profesionálnych divadiel na Slovensku i v zahraničí. Scéna Slovenského národného divadla je však prehľadno dodnes nepriístupná a po trinástich rokoch totálneho ignorovania autorovej dramatickej tvorby všetkými slovenskými kamennými divadlami napokon uvedlo Divadlo SNP v Martine jeho úspešnú komédii z obdobia 70. rokov.

Je zrejmé a čoraz očividnejšie, že každá religiózna, etnická, názorová, vkušová i rýdzobchodná komunita sa cíti byť vyvolenou a povolanou aj na ovládnutie duchovného priestoru spoločnosti a krajiny. Preto sa ustavične a všade stretávame s absurdným úsilím chápať aj slovenskú literatúru, vrátane dramatickej, len ako popularizačný privezok či estetický doplnok určitej stránicej organizácie, cirkevného spoločenstva, etnickej skupiny či ložového bratstva.

Správne riešenie neriešiteľného literárneho, umeleckého a spoločenského hlavolamu spočíva v hľaní možnosti kooperácie tvorivých individualít a ich

zoskupení ponad hranice úzko vymedzených get a ponad spory minulosťi i súčasnosti a v úsili dosiahnuť novú kvalitu vzťahov, ktorá sa nezaobide bez vzájomnej úcty, respektu, pochopenia, vciťovania sa do situácie druhého a bez kolegialnej solidarity. Za všetko hovorí text epilógu hry: „Pápež Ján Pavol II. pri svojej ceste do Prešova v roku 1995 sa pomodril Otčenáš pri tabuli obeti generála Caraffu“ (obeti násilnej rekatolizácie Slovenska).

Myslim si, že v tom spočíva naliehavé posolstvo najnovejšej hry Jána Soloviča, ktoré vypĺýva tak zo životného príbehu jej hlavného hrdinu, ako aj zo životného príbehu jej autora a jeho tvorby. Tí, ktorí dnes tvoria dramaturgické, autorské a najmä upravovateľské zárobkové jadro činohry Slovenského národného divadla jednoducho nikdy nenaplnia hľadisko našej prej večer sceny tak, ako ho naplnilo više 600 repríz Solovičovej historickej komédie Peter a Pavel. Štát však zrejme ešte dlho bude mať na štredé finančovanie ich súkromného podniku. Uvedenie morálne apelatívnej, kreatívne stŕhujúcej a kompozične brillantnej historickej drámy Jána Soloviča Kraváy trón na doskách SND a ďalších slovenských chrámov zasvätených Tátili, by bolo nielen autorovym veľkým comebackom a divákom zadostučinením, ale aj revitalizáciou najpozitívnejších univerzálnych hodnôt humanizmu v rozmeroch umeleckého i spoločenského pohybu.

Slovenské národné povstanie v súvislostiach

PAVOL JANÍK

Desaťročiam, ktoré nasledovali po ozbrojenom vystúpení v rámci Slovenského národného povstania, nechybali dramatické zráty – a to aj v rámci k hodnoteniu tejto významnej udalosti našich moderných dejín. Ak sa pred prelomovým rokom 1989 už ustáli spoločenský postoj k SNP a vyzerala to tak, že už k nemu vlastne niet čo dodať, že už o ňom vieme nakoaz všetko, v rámci zmeny politického systému sa i veci zdanivo skamenené, raz a navždy vytiesané do pamätníkov a naveky odliate do bronzu znova dali do pohybu.

Zoči-voči úsiliu postludačkých kruhov urobiť z 29. augusta 1944 najčiernejší deň slovenskej história, ale aj zoči-voči pretrvávajúcim tendenciám zláhčovať konkrétnu zložinu, ktoré sú vraj nevyhnutným sprivedným javom všetkých ozbrojených konfliktov, i zoči-voči prehliadaniu reálnych geopolitickej súvislostí a dlhodobých geostrategických dôsledkov SNP, treba k jednému z klúčových a osudových momentov našej minulosťi zaujať zreteľné, zrozumiteľné a nanajvýš racionalne stanoviško. Treba jednoznačne konštatovať, že Slovenské národné povstanie predstavuje nás vlastný autentický a rozsahom neprehliadnuteľný príspevok k celoeurópskemu protifašistickému odporu.

Určité mocenské kruhy sa už pokúšali vymurovať Slovenské národné povstanie z historie – zdanivo paradoxne, ale v skutočnosti úplne logicky spolu s tzv. slovenským buržoáznym nacionálizmom a jeho predstaviteľmi, ktorí osudy sa organicky spájali práve s Povstaním.

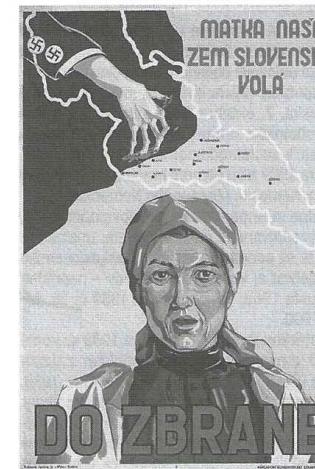
To sa pisali 50. roky 20. storočia a vo vlnne represálií, ktoré rozputali a ktorým neskôr i sám tragicky podľahol generálny tajomník KSC Rudolf Slánsky (otec niekdajšieho velvyslanca Českej republiky v Slovenskej republike) boli brutálному mučeniu na úrovni metód hitlerovskej nemeckej štátnej tajnej polície vystaveni poprední slovenski ľavcoví intelektuáli – napríklad fenomenálny básnik Ladislav Novomeský a významný politik Dr. Gustáv Husák. Práve on ako bývalý stalinský väzeň a neskôr hlavný normalizačný zákoniar sa na základe vlastných skúseností najväčším príčinil, že dôsledky vstupu vojsk Varšavskej zmluvy do ČSSR v auguste 1968 nemali monštrózny charakter.

S nárostrom politického sebadomia, ktoré výsutilo do slovenskej nezávislosti, začiatkom 90. rokov začalo určitým kruhom Slovenské národné povstanie pre zmenu využívať ako symbol odporu proti slovenskej štátnosti. Treba otvorené pripomienuť, že hra s touto kartou sa ešte neskončila – nielen v niektorých zahraničných mocenských laboratóriach, ale ani v centrálach niektorých slovenských politických strád a ich zoskupení.

Principiálne nezmierenie sa s pronacistickým politickým režimom a hrubým porušovaním ľudských práv nemožno stotožňovať so zavrhnutím idey národnene svojbytnosti. Treba tiež jednoznačne konštatovať fakt, že súčasná demokratická Slovenská republika sa nehlási ku kontinuite so Slovenskou republikou z vojnového obdobia, ale k demokratickej tradícii československého štátu, ktorého sukcesiou sa vytvorila. Pripomeňme i okolnosť, že o obnovu Československa po II. svetovej vojne, ako aj o jeho začlenení do sféry vplyvu Sovietskeho zväzu sa reálne rozhodoľ už pred vypuknutím Slovenského národného povstania v rámci povojnového usporiadania Európy na báze dohody význačných mocností. Súčasťou tohto procesu bolo uznanie Benešovej exilovej čs. vlády v Londýne a historická zmluva medzi E. Benešom a J. V. Stalinom z roku 1943.

Ak má byť Slovensko zvrchovaný a demokratický štát, musí mať prirodzený ambíciu etablovať sa ako všeobecne respektovaný subjekt vlastných dejín, teda nemá zostať iba v pozícii objektu cudzích záujmov. Na to by mali myslieť súčasní slovenskí politici nielen pri oslavách výročia Slovenského národného povstania, ktorému nepochybne prináleží pevné a čestné miesto v novodobej histórii našej vlasti, pretože dáva jej štát-nopolitickým východiskám nezmazateľný punc spontánneho odmietania všetkých foriem totalitarizmu.

13. 7. 2022

Zázraky, ktoré sa nekonali

PAVOL JANÍK

Pre každého človeka je najväčšou záhadou osám. Tak je to aj s ľudstvom ako celkom a s jeho jednotlivými spoločenskými zoskupeniami vrátane štátov a ich medzinárodných koalícii. Aby sme v súvislosti s Československom nezachádzali prívelmi hlboko do histórie a do jej detailov, tak sa pokúsme o maximálnu stručnosť s rizikom pochopiteľného zjednodušenia.

Spoločný štát Čechov, Slovákov a ďalších národností vznikol v dôsledku prvej svetovej vojny z časti niekdajšej habsburskej monarchie – Čiech, Moravy, Slezska, Slovenska a Podkarpatskej Rusi. Podľa pôvodných predstáv prezidenta Masaryka mal do Československa patrīť aj koridor spájajúci Bratislavu s Terstom, čo malo zabezpečiť prístup k významnému náromnému prístavu, začleniť chorvátske osídlenie tohto pásma do nového štátneho útvaru a oddeliť Rakúsko od Maďarska. Alternatívne riešenie mal byť uvedený koridor pod medzinárodnou správou. Načrtnuté zámery sa neuskutočnili.

Všeobecne známe sú peripety počas 2. svetovej vojny, keď Nemci obsadili celé Čechy a Moravu, ako aj strategické lokality na oboch brehoch Dunaja, ktoré sú dnes súčasťou Bratislav (Petřážku a Devín). Rozsiahle časti južného Slovenska (vrátane Košíc) pripadli Maďarsku. V slovenskom národnom povstánii sa proti lokálnemu klérnofašistickému režimu v masovom meradle vzopreli civilní obyvatelia i príslušníci armády. Ozbrojený odpor Nemecko brutálne potlačilo.

Urobme skok v čase, teda prenesme sa ponad povojnový vývoj obnovenejho Československa a pozirme sa až na kľúčové udalosti z rozhrania posledných desaťročí 20. storočia. Boli, sú a budú feopradene najrozmanitejšimi teóriami a špekuláciemi. Patrí k nim aj personálna konfigurácia, podľa ktorej sa generálnym tajomníkom KSC mal stať Lubomír Štrougal, prezidentom republiky Alexander Dubček a federálnym premiérom František Čuba, známy najmä ako predsedu mimoriadne úspešného Jednotného rohlického družstva v Slušoviciach.

Pavol Janík. Foto Olga Janíková

Väčšina úvah predpokladá niekoľko zázrakov, ktoré sa nekonali. Prvým je zachovanie socialistického systému a jeho revitalizácia na demokratických principoch. Druhým je celoplošné rozšírenie prosperity na báze držstveného vlastníctva. Očividne chýba vnímanie podstatných zahraničných faktorov a určujúcich medzinárodných

vzťahov. Len si to zhrime – 4. júna 1989 v Polsku vo voľbách zvíťazila Solidarita, 10. septembra 1989 Maďarsko umožnilo občanom Nemeckej demokratickej republiky (Východného Nemecka) prechod do Rakúska, 7. októbra 1989 sa rozpustila Maďarská robotnícka strana (obdoba našej KSC) a prihlásila sa k sociálnodemokratickému hnutiu, 9. novembra 1989 NDR otvorilo hranice do Spolkovej republiky Nemecko (Západného Nemecka).

Oficiálne si pripomíname 17. november 1989, ale z prezentovaného časového sledu udalostí je zrejmé, že sa podobné scenáre v Československu mohli odohrať aj kedykoľvek inokedy – napríklad 21. augusta 1989, 10. decembra 1989 či 25. februára 1990.

Inou otázkou je, že 17. novembra 1989 sa konal sprived organizovaný Socialistickým zväzom mládeže (SZM) k 50. výročiu 17. novembra 1939, keď ríšsky protektor uzavrel české vysoké školy. Nacisti vtedy okamžite zastrelili deväť študentských aktivistov a následne 1 200 vysokoškolákov deportovali do koncentračného tábora. O možnosť

študoval príšlo 15 172 mladých ľudí, bez práce ostalo 513 profesorov, 475 docentov a 345 ďalších pedagógov. Ako pripomienka tragickej udalosti, ku ktorej došlo vo vtedajšom Protektoráte Čechy a Morava, vyhlasili v Londýne v roku 1941 Medzinárodný deň študentstva, čo je jediný deň svetovo-

vensko. A tak sa nemožno čudovať, že do skresleneho obrazu 17. novembra 1989 sa primiesňajú nielen farby militantného antikomunizmu, ale aj rusofobia, hoci koncom roku 1989 i začiatkom roka 1990 ešte predstaviteľa demokratizačnej revolúcie odmetali tvrdenia, že sú proti socializmu, naopak vyhlasovali, že sú za skutočný socializmus. Ostatným občanom sa však ušiel len neuvieriteľný kapitalizmus bez kapitálu, pretože výsledkom prevratu bola privatizácia, ktorá napriek kupónovým dymovým clonám, priniesla ekonomicky produktívny majetok iba úzkej skupine bezohľadných finančných zralokov, pohybujúcich sa na hranici i za hranicu zákona. Nehovoriac o presune strategických odvetví do zahraničného vlastníctva, vrátane vstupu štátneho kapitálu iných krajín.

Vrátime sa k teoretickej predstave, že by Československo v roku 1989 vytvorilo sebestačný politicko-ekonomický ostrov v strede Európy, čo sa však úplne prieči racionálnemu pohľadu na existujúce medzinárodné vzťahy, najmä na siločiary geopolitickej gravitačnej polí vtedajších rozhodujúcich superveľmocí – USA a Sovietskeho zväzu. Preto treba oceniť realizmus československých mocenských orgánov, ktoré pochopili, že zmenám sa už nedá vyhnúť a skutočne dôležitý je spôsob, akým sa uskutočnia. Nie všade to bolo rovnako. Nebolo u nás ani starnné právo spojené s masovým internovaním ľudí a streľbou. Nedalo sa krvavemu stretu. Nehovoriac o pokračovaníach na Balkáne. Treba poznamenať, že aj z USA prišli na Slovensko emisári, ktorí tak zmenu režimu, ako aj následné rozdelenie Československa, spájali s podnebocovaním ozbrojeného konfliktu.

Preto sa nemožno čudovať čoraz nebezpečnejšiemu vývoju na Ukrajine. Kremel už neraz doplatil na svoju dôverčivosť vo vzťahu k Západu. Uveril príslubom, že sa NATO nebude rozširovať na východ – dokonca ani na území NDR po zjednotení Nemecka. Do najcitlivejších ruských bezpečnostných zariadení (aj jadrových) chodili denne do zamestnania vojenskí experti USA a spravodajskí dôstojníci CIA. Moskva márne dúfala, že získa postavenie amerického spojencu, že Spojené štaty prestanú využívať konflikty a teroristické akty v posfsovietskem priestore i priamo v Rusku. Rovnako naivne Moskva očakávala, že medzi bývalými zväzovými republikami budú výlučne priateľské a harmonické vzťahy. Vznikli však spory a ozbrojené konflikty rozličného rozsahu a intenzity, ktoré

Washington a Brusel otvorené a sústavne stupňujú, akoby nevedeli, že to môže napokon dospieť ku globálnej vojne, ktorá zničí ľudskú civilizáciu. Oceány, ktoré chránia Ameriku, nie sú neprekonaťou prekážkou pre hyperzvukové rakety a zbrane založené na nových fyzikálnych principoch.

Zostúpme z výšin svetovej politiky do našich končín. Doneďávna sebaistá opozícia sa tiež prostoduchu spolieha na to, že Európska únia garantej demokratické hodnoty, zásady právneho štátu a ekonomickej rozvoju. Lenže krajiny našej veľkosti a dôležitosti sú len kolóniami tradičných velmoci, ktoré vždy žili na úkor menších a slabších.

Odporúčam našim politikom nielen hovorov o čítaní, ale aj čítat. Možno by sa dočítali, že prezident USA George Bush starší ešte ako riaditeľ CIA poviedal okrídlenú vetu: „Ja viem, že je to sukin syn, ale nás sukin syn.“ Tak reagoval na skutočnosť, že ten či onen proamerický diktátor, ktorému pomohli sa dostáť na piedestál moci, je bezcharak-

terný. To presne vystihuje aj súčasnú situáciu na Slovensku, odkiaľ predstaviteľa opozície zbytočne píšu šéfke Európskej komisie otvorené listy, žiadosti a sťažnosti. To sa môžu obrátiť aj priamo na lampáreň.

Skončíme optimisticky – toleranciu vždy všade a všetci požadovali len vo vzťahu k sebe. Pre iných majú po ruke osvedčené metódy diktatúry. Tých, ktorí radi chodia voliť, môžeme ubezpečiť, že ak by aj vznikla nová či čiastočne obnovená vláda, tak netreba očakávať nijaké zázraky. Na tie majú patent vo Vatikáne, ale to je už iná téma. Asi by bolo vhodné – najmä stúpencom rozdúchávania vojny – načrtiť možné výzive bližšej či vzdialenejšej budúcnosti. Jednou z nich je rozdelenie Ukrajiny medzi Rusko a Poľsko, čo s najväčšou pravdepodobnosťou okrem iného viedlo k retaženiu sivejvodných teritoriálnych riešení – napríklad k začleneniu Českej republiky do Nemecka v podobe ďalšej spolkovej krajiny a k rozdeleniu Slovenska medzi Poľsko a Maďarsko. 22. 7. 2022

pokus o pokračovanie obrodného procesu z konca 60. rokov, ale limitovaný podmienkami okupovaného štátu s výrazne obmedzenou suverenitou. Zasvätené pri tom poukazuje na skutočnosť, že G. Husák pri osobných rozgovoroch s generálnym tajomníkom Ústredného výboru Komunistickej strany Sovietskeho zväzu Leonidom Brežnevom opakovane, ale neúspešne žiadal o stiahnutie sovietskych vojsk z nášho územia. Veľkou ekonomickej záťažou pre Československo bola aj vlastná dvestotisícová armáda, ktorej redukcia by priniesla okamžité hospodárske a sociálne efekty, ale ani tento zámer sa nepodarilo uskutočniť. (Pre porovnanie – súčasná Slovenská republika disponuje pätnásťtisícovými ozbrojenými silami.) Za problematický označuje vôbec proces sovietizácie Československa, ktoré malo budovať socializmus vlastnou cestou a s demokratickou podporou obyvateľstva, nie prostredníctvom násilných metód a ústavného zakotenia vedúcej úlohy komunistickej strany. Autor pokladá negatívne postepe k osobnosti G. Husáka – za horáždzu sa zdravotný stav štátika, ktorý bol navyše politickej väznom v období stalinizmu, ho postupne viedol k rezignácii a k určitému stupňu nezáujmu najmä o ekonomickej problematike.

Autor publikácie upozorňuje na fakt, že nelegálne represie z prelomu 40. a 50. rokov 20. storočia mali popri domáčich vinníkoch svojich dirigentov z radov sovietskych rozvedkových služieb a svoju úlohu v nich zohrali i provokácie zo strany západných výzvedných orgánov. Konštatiuje, že Československo od 60. rokov s určitou publicitou, ale najmä v tichosti naprávilo dôsledky justičných reformácií a skrivočivostí, ktorých súčasťou bolo aj potrestanie zodpovedných osôb.

S možnosťom otáznikov odzrkadluje ešte Michaila Gorbačova, ktorý napriek globálnej popularite miestrotvorca ani počas svojej historickej návštavy Prahy v apríli 1987 nemienil riešiť problém prítomnosti sovietskych vojsk u nás. Posledný generálny tajomník UV KSSZ a prvý i posledný prezident ZSSR s detailnou znalosťou krehkej rovnováhy sú bipolarne usporiadanej sveta nesie zodpovednosť za stratu medzinárodného postavenia vlastnej krajiny, ktorá bola dovtedy jednou z dvoch svetových superveľmocí. Svojím konaním nie len umožnil či ovplyvnil, ale priamo organizoval dramatické zmeny aj v ostatných štátach Rady vzájomnej hospodárskej pomoci. Mimochodom – Československo bolo v roku 1989 bez zahraničnej zadlženosť, kým nasledujúcim obdobím prinieslo vznik dlhov v astronomických výškach.

S empatiou vníma citlivý vzťah Čechov a Slovákov, ktorý aj v budúcej historickej perspektive vníma ako blízkav a priateľský. Chápe, že ku konštituovaniu samostatných štátov na báze republík dvojčlennej československej federácie prispeli politické rozdiely, vyjadrené aj vo voľbenných výsledkoch v ČR a v SR. Slovensko si podľa neho väčšinu uvedomovalo pozitívnu svojho sociálno-ekonomickejho, vedecko-tehnického, vzdelenostného a kultúrneho rozvoja pred zmenou režimu koncom roka 1989.

Z rýdu subjektívneho hľadiska je zaujímavé, že Lubomír Štrougal sám sa názorovo definuje ako liberala a etnický sa označuje za potomka saských baníkov, ktorí sa v 18. storočí presídliili do stredných Čiech.

Opärrne poukazuje na nové nezákonnosti a nespravidlivosti po novembri 1989 – nielen v procese privatizácie, ale i v polohе doživotného obmedzovania ľudských práv na základe ilustrácií. Ako niekdejší šef rezortu vnútra, ktorý riadil aj rozviedku a kontrarozviedku, zaujíma principiálny postoj k činnosti Ústavu pre štúdium totalitných režimov, ktorému denné hlásenie mestského policejného stácia ako nezvratný dôkaz na medzinárodnú kompromitáciu svetoznámeho českého spisovateľa Zíjúcheho vo Francúzsku – Milana Kunderu. Ako zodpovedný ústavny činíteľ vie, že spravodajské služby všetkých moderných štátov sa pripravujú s veľkým predstihom na krajné možnosti budúceho vývoja, vrátane potenciálnych vojnových konfliktov a diverzného pôsobenia v tyle nepriateľa.

Dovonte mi malé odbočenie na ilustráciu spoľahlivosťi ilustrácií – teda vypisovania údajov z úradných listín štátnych orgánov. Podľa Obchodného registra Slovenskej republiky bola PhDr. Dana Podhradská (bytom Kolíškova 4 v Bratislave) od 2. 4. 1998 do 24. 10. 1999 konatelia Vydavateľstva Spolku slovenských spisovateľov; v skutočnosti na uvedenej adrese býva PhDr. Dana Podracká, ktorá bola konatelkou pertraktovanej edičnej spoločnosti – to sú tri chybne písané v jednom mene, ktoré má v správnej podobe osem písmen, čo nazaj predstavuje takmer neuveriteľný omyl. Predpokladám, že skreslený údaj nemôže zmeniť nijaká osoba ani inštitúcia, pretože by išlo o pozmeňovanie autentického archívneho dokumentu.

LUBOMÍR ŠTROUGAL 2X KNIŽNĚ

PAVOL JANÍK

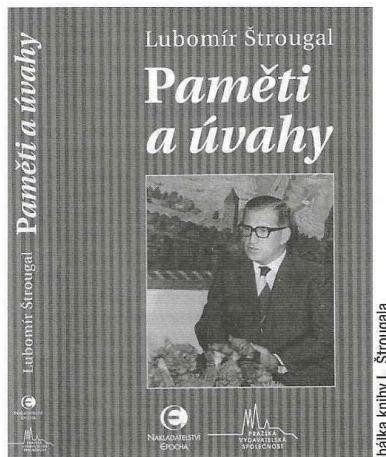
Vzhľadom na nadčasový charakter prinášame pohľady spisovateľa Pavla Janíka na knižné memoáre Lubomíra Štrougala z rokov 2009 a 2011.

25. 7. 2022

VECNE A RACIONÁLNE

Dlhoročný významný československý politik JUDr. Lubomír Štrougal zastával viaceré kľúčové pozície v ústrednom mocenskom aparáte, bol ministrom polohospodárstva, ministrom vnútra, podpredsedom vlády, tajomníkom ÚV KSČ, členom predsedníctva ÚV KSČ a v období 1970 až 1988 federačným premiérom. V knihe PAMĚTI A ÚVAHY (Nakladatelství Epochá a Pražská vydavatelská společnost, Praha 2009) vecne a racionalne reflektoje najdôležitejšie udalosti a okolnosti svojho života a pôsobenia na scéne verejného diania.

Treba jednoznačne konštatovať, že Lubomír Štrougal na jednej strane odsudzuje tak nezákonnosti v rokoch 1949 až 1954, ako aj inváziu armád spojeneckých krajín Varšavskej zmluvy do ČSSR v auguste 1968, na druhej strane pozitívne ocenuje misiu JUDr. Gustáva Husáka, ktorú chápe ako

Obálka knížky L. Štrougala

Knihu Lubomíra Štrougalu treba privítať v kontexte analogických strategických a analytických pohľadov osobnosti, ktoré spoluvtvárali spoločenský pohyb v rozpáti štyroch desaťročí, pretože podobné svedectvá z prvej ruky majú dozaista väčšiu hodnotu ako neraz trápne i märne úsilia dodatočných vykladačov historie skladajúcich tendenčné obrazy minulosti na báze interpretácií čiastkových poznatkov či útržkov administratívnych záznamov.

VIAC OTÁZOK AKO ODPOVEDÍ

Knihu Lubomíra Štrougalu JEŠTE PÁR ODPOVEDÍ (Nakladatelstvú Epochu a Pražská vydavatelská spoločnosť, 2011) nadväzuje na autorovu publikáciu Pamäti a úvahy (2009), príčom sa usiluje konkrétnejšie odpovedať na otázky čitateľov, ktoré predchádzajúce dielo vytváralo. Pokus priblížiť Štrougalove poznatky, skúsenosti a názory na základe jeho dlhočinného pôsobenia v československej vysokej politike však paradoxne skôr generuje viac zásadných otázok ako uspokojivých vysvetlení.

Dozaista treba verejnosti pripomínenú a mladším pokoleniam načrtiť klúčové faktory o živote a kariére JUDr. Lubomíra Štrougalu (nar. 1924). Pracoval v aparáte KSČ (od roku 1949), bol vedúcom tajomníkom juhočeského Krajského výboru KSČ (1957–59), ministrom poľnohospodárstva (1959–61), ministrom vnútra (1961–65), tajomníkom Ústredného výboru KSČ (1965–68), podpredsedom vlády (1968–70), predsedom federálnej vlády ČSSR (1970–88).

Z uvedených skutočností vyplývajú niekoľko podstatných okolností. Prvé knižné svedectvo poskytol vo veku 85 rokov a druhé vo veku 87 rokov s odstupom viac ako dvoch desaťročí od ukončenia vlastnej politickej činnosti. Celý život kontinuálne funkčne postupoval v systéme vlády jednej politickej strany a dominantného velmocenského postavenia Sovietskeho zväzu v strednej a východnej Európe. Prinajmenšom ako šéf rozhodujúceho silového rezortu ziskal bezprostredne skúsenosti s riadením a praktickými možnosťami spravodajského a bezpečnostného aparátu vo vnútropolitických i v zahraničnopolitických dimenziah.

Niekajšia neprerušované stúpajúca kariéra, ako aj súčasné posteje L. Štrougalu potvrdzujú jeho pragmatizmus a schopnosť vziať do úvahy akékoľvek premenlivé spoločenské reálne. V tomto zmysle sa nedvojok vyníma solitérne postavenie Gustáva Husáka, ktorý sa do vysokej politiky vrátil v roku 1968 a v nasledujúcom dvadsaťročí bol jediným členom najvyššieho mocenského centra (predsedníctva ÚV KSČ) so zážitkami krutej mučeného politického väzňa v 50. rokoch.

Vrcholné československé vedenie počas normalizácie teda nepozostávalo iba z dvoch skupín, z ktorých jedna podporovala sovietsku okupáciu ČSSR a druhá prítomnosť cudzích vojsk brala na vedomie ako fakt. Na rozdiel od politikov, ktorí poznali iba šachové pohyby medzi rozličnými straníckymi a štátnymi funkciemi, G. Husák bol jedinou osobnosťou, ktorá na základe vlastných psychických a fyzických útrap garantovala, že následky invázie spojeneckých armád na naše územie nemali obludný charakter, vrátane možných rozsudkov smrti a potenciálneho masového väznenia rozličných kategórií obyvateľov.

L. Štrougal na jednej strane formálne odmieta konšpiračné teórie, ale na druhej strane zasvätené poukazuje na angažovanosť tajných služieb v ovplyvňovaní spoločenského vývoja – osobitne na sklonku roka 1989 - a to nielen špecialistických orgánov NATO, ale predovšetkým sovietskeho bezpečnostného personálu v Prahe.

Za zmienku dozaista stojí, že človek, ktorý dokázal svoju obratnosť už spominanou nepretržitou politickou kariérou v dresu KSČ, dnes vyzdvihuje ako klúčového protagonistu českej ľavicej sceny sociálnego demokrata Miloša Zemana.

Esť výraznejší otázník vyvolávaný tvrdenie, že v druhej polovici 70. a prvej polovici 80. rokov sa prekazilo úsilie o zapojenie vtedajšej opozície do verejného života prostredníctvom Národného frontu (dobového oficiálneho združenia politických strán a spoločenských organizácií).

A predstavte si, kto zamýšľaný experiment podľa L. Štrougalu zmaril. Pravdaže na najvyššej medzinárodnej úrovni bol proti nemu generálny tajomník ÚV KSSZ Leonid Brežnev, lenže na domácej pôde údajne – citujem: „Radikálov ve Státní bezpečnosti, vedené generáleom Lorencem...“

Tu už treba uviesť historické fakty z kariéry Ing. A. Lorencu, CSc. (nar. 1939). V roku 1970 prešiel z armády do funkcie kryptologa na Federálnom ministerstve vnútra, v roku 1973 autor šifrovacieho algoritmu ŠA-1, v roku 1975 ukončil vedeckú aspiráciu v odbore kybernetika na ČVUT v Prahe, v roku 1977 me-

novaný do funkcie náčelníka Zvláštnej správy FMV (ústredného orgánu šifrovej a kryptoanalytickej služby ČSSR), v rokoch 1981–85 náčelník Správy ZNB hlavného mesta Bratislavu a Západoslovenského kraja, v roku 1983 menovaný do hodnosti generálmajor, v roku 1985 menovaný do funkcie prvého námestnika federálneho ministra vnútra, v apríli 1989 menovaný do hodnosti generálporučík, v decembri 1989 až v marci 1990 konzultant kancelárie federálneho ministra vnútra.

Jednoducho A. Lorenc neboli v druhej polovici 70. a prvej polovici 80. rokoch šéfom Štátnej bezpečnosti, a tak ani nemohol vo vymedzenom období zastrešovať jej radikálov. Nevedno, či ide zo strany L. Štrougalu o dosledok vysokého veku alebo nejakého neobjasneného zámeru podfarbeného napríklad nacionálnym faktorom, ktorý sa prejavuje aj v nostalгickej nádeji, že sa raz možno obnovi Československo, čo je v podmienkach Európskej únie značný anachronizmus.

V každom prípade citovaný zarázajúci výrok spochybňuje celkovú dôveryhodnosť akýchkoľvek iných prezentovaných výjadrení, informácií a stanovísk.

Z národnostného hľadiska veľmi problematicky vyznieva poznámka, že Česi ani nemali vlastný stranícky orgán, pretože práve pretrvávajúci asymetrický model (ÚV KSČ – ÚV KSS, ČSAV – SAV, Čs. televízia – ČST v SSR, Čs. rozhlas – Čs. rozhlas na Slovensku, Čs. film – Slovenský film, Čs. spisovateľ – Slovenský spisovateľ, Čs. strana lidová a Čs. strana socialistická s pôsobnosťou len v Čechách a na Morave atď.) napriek federatívnemu usporiadaniu fakticky protirečil rovnoprávnemu postaveniu dvoch štátotvorných národov. Mimochodom – dodnes aj podľa pertraktovanej publikácie L. Štrougalu nezanedbateľnú časť českej spoločnosti irituje sama federácia, považovaná za prvý krok k neskoršiemu rozdeleniu Československa.

Vo všeobecnosti kniha chtiac-nechtiac poukazuje na to, že mocenské garnitúry, o ktorých byť a nebyť rozhodoval Kremel, nemohli uskutočňovať samostatnú politiku. Lenže rovnako ju nemôžu realizovať ani vládnuce elity, závislé od vôle Washingtonu. A je zrejmé, že sa to univerzálnie týka menších štátov vo vztahu k veľmoci, v ktorej gravitačnom poli sa v určitem štádiu historického vývoja objektívne nachádzajú.

21. august 1968 – reformy a deformácie

PAVOL JANÍK

Odpovede na viaceré otázky súvisiace s 21. augustom 1968 možno nájsť aj v knihe Christophera Andrewa a Vasilija Mitrochina The Mitrochin Archive – The KGB in Europe and the West, ktorá vyšla v roku 1999 v britskom vydavateľstve Allen Lane The Penguin Press (v češtine Neznámé špiónažní operace KGB – Mitrochinův archiv, Academia, 2001).

Podľa publikovaných informácií úvodné príznaky reformi v Československu v prvej polovici 60. rokov 20. storočia nevyvolávali v centre sovietskej spravodajskej služby mimoriadne obavy. Hlavným cieľom reformátorov bolo podľa sovietskych analytikov odstránenie Antonína Novotného, ktorý zastával post prezidenta a prvého tajomníka ÚV KSČ. Aj Moskva však už starnúceho politika pokladala za prítáž. Vo vedení Československa narastal tlak zameraný na oddelenie uvedených klúčových funkcií. V decembri 1967 najvyšší sovietsky pred-

staviteľ Leonid Brežnev vyhovel žiadosti Novotného a prišiel na neplánovanú jednodňovú návštěvu Prahy, počas ktorej však odmietol intervenovať za svojho hostiteľa a označil mu, aby si problém svojej politickej pozície vyriešil sám. Ten bez sovietskej podpory reformátorom ustúpil.

Zvolenie štyridsaťšestročného Alexandra Dubčeka za prvého tajomníka ÚV KSČ 5. januára 1968 najprv nevyvolalo nijakú negatívnu odovzdu ari v Kremlí ani v centre KGB. Dubček prežil väčšinu detstva v Sovietskom zväze, v roku 1958 s vyznamenaním absolvoval moskovskú stranícku školu a vnutri KGB mu dôverne vraveli náš Saša. Ďalší vývoj v Československu oddelenie KGB pre styk so socialistickými krajinami hodnotilo tak, že ich Saša je rafinované manipulovaný buržázonymi elementmi v KSČ. Postupne sa však centrála KGB cítila Dubčekom osobne zradená.

K nepísaným pravidlám vysokej politiky vo vý-

chodnom bloku, ktorý sa sformoval po 2. svetovej vojne na územiah oslobođených Červenou armádou, patrilo implicitné právo Sovietskych schvaľovať činiteľov do klúčových postov v jednotlivých štátach, ich ozbrojených silách a spravodajských službách. Toto pravidlo teda bolo dodržané aj pri nástupe A. Dubčeka na vrchol straničkej pyramídy v Česko-slovensku. Až v polovici marca 1968 v Moskve vznikli obavy vyplývajúce z možnosti, že sovietski zmocnenci v ČSSR môžu byť nahradení bez súhlasu Kremla.

Dubček neskôr vyjadril presvedčenie, že Sovietsi sa tajne rozhodli použiť armádu už dva mesiace po tom, ako vystrielal Novotného, ale v skutočnosti si Brežnev do poslednej chvíle nebol istý, či je mûdre vojenskú inváziu uskutočníť. Sovietsky premiér Alejexej Kosygin mal v niektorých ohľadoch podobné obavy. Obaja však postupne zástancom tvrdnej linie v politbire ustúpili.

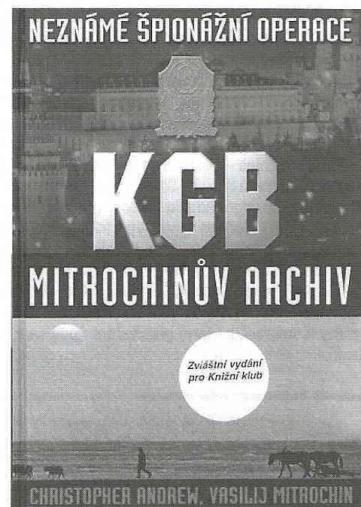
Možnosť vojenskej intervencie bola po prvý raz predložená politbory 21. marca, keď tajomník ukrajinskéj komunistickej strany Pjotr Šelesť vyhlásil, že s Pražskou jarou je v stávke osud celého socialistického spoločenstva. Vo vrcholnom sovietskem orgáne však pôsobili obavy starších predstaviteľov, ktorí s použitím sily váhali.

Cinossť sovietskej rozviedky sa v roku 1968 na území Československa zintenzívnila. K prijatým opatreniam patrilo vyslanie nelegálov (osôb so zmenenou identitou), ktorí sa vydávali za občanov západných štátov; zvyšil sa počet legálnych predstaviteľov KGB v Prahe. Popri stánej kancelárii KGB, ktorá posledných dvadsať rokov operovala v centre Československej spravodajskej služby, zriadili tajnú rezidentúru KGB, ktorá na sovietskom výkrovnom začala pracovať 26. mája 1968.

Hlavnou úlohou všetkých uvedených zložiek KGB bolo vytvárať československých predstaviteľov, ktorí by po sovietskej invázii vytvorili tzv. robotnícko-rolnicú vládu. Na jej vrchol umiestnili Aloisa Indru a k spičke zaradili aj bývalého ministra vnútra Rudolfa Baráka, ktorý bol roku 1962 zasadnený a uväznený pre údajnú spreneveru straničkých fondonov, ale v skutočnosti ho odstránili pre zneužitie právomoci spravodajskej služby, pretože zhromažďoval kompromitujúce materiály na prezidenta A. Novotného. Barák bol však menej užitočný, než predpokladala pražská rezidentúra. Ukázalo sa, že dokonca aj niektorí prosoviečti členovia z vedenia KSČ mali odpor k jeho brutalite, ktorá sa prejavila

ešte v čase, keď viedol rezort vnútra. Plne ho rehabilitovali až v roku 1975, sedem rokov po prepustení z väzenia.

Podľa hlásenia zo zložiek KGB vyšlo najavo, že Štrougal prišiel do Černíkovej kancelárie krátko po tom, ako sa Černík stal premiérom, a zo strachu,

že jeho pracovňa je odpočúvaná, ho pozval na prechádzku pozdĺž Vltavy. Na Černíka naliehal, aby ministerstvo vnútra zveril Pavlovi, ktorý bol na začiatku 50. rokov niekoľko rokov vo väzení, a teda mohol podľa Štrougala spoľahlivo zabezpečiť, aby polícia a ŠtB nezneužili svoje právomoci.

21. augusta asi o 9.00 hod., keď už sovietske sily obsadili v Prahe klúčové pozície, Bohumil Molnár (podplukovník vo výslužbe) stručne inštruoval skupinu dôstojníkov ŠtB určených KGB, aby zatkli Dubčeka a reformnú časť Ústredného výboru KSČ. Zatýkacia skupina sprevádzaná dôstojníkmi KGB vstúpila do Dubčekovej kancelárie v budove ÚV, kde jeden z prítomných vyhlásil: „Zatýkam vás v mene robotnícko-rolnickej vlády vedenej súdruhom Indrom.“ Potom oznámil, že Dubček a jeho kolegovia budú čoskoro predvedení pred revolučným tribunálom, ktorému tiež bude predsedáť Alois Indra. K tomu

však nikdy nedošlo.

Indra a ďalší predstaviteľia „revolučnej“ vlády boli v tom čase už na sovietskom výkrovnom začiatku pripravení prevziať moc. Indra a jeho spoločníci však myline Moskvu ubezpečili, že invázia bude podporovať väčšina vedenia KSČ. Skutočnosť, že si Dubček udržal nielen väčšinu v Predsedníctve ÚV KSČ, ale aj masovú podporu verejnosti, donútila Moskvu vziať sa pôvodného plánu; Dubčeka a jeho kolegov dopravili do Kremľa, kde československá delegácia 26. augusta podpísala tajný protokol, príjimajúci dočasného okupácia silami Varšavskej zmluvy. Týmto dokumentom bolo anulované aj rozhodnutie mimoriadneho XIV. zjazdu KSČ, ktorý bol narýchlo zvolaný na 22. augusta a ktorý invázii odstúpil.

Centrálu KGB znepokojovalo množstvo rezolúcii, ktoré vyšli z plenárneho zasadnutia straničkej organizácie 1. správy ŠtB (rozivedky) a ktoré vyjadrovali podporu súdruhom Dubčekovi, Smrkovskému, Černíkovi, Krieglovi, Svobodovi a vitali, že budú mať možnosť obnoviť svoje ústavne a stranične povinnosti. Prejavili im plnú podporu pri plnení akčného programu KSČ. Vyslovili aj plnú podporu zákonne ustanovenému vedeniu Československej spravodajskej služby a podobne.

KGB ďalej zaznamenal, že rezident ŠtB v New Yorku sa márnne snaží presvedčiť československého ministra zahraničných vecí Jiřího Hájka, aby sa v súvislosti so sovietskou inváziou obrátil na Bezpečnostnú radu OSN, čo bolo v rozpore s Moskovským protokolom. „Ak nepredložíme československú otázkou Bezpečnostnej rade,“ zdôrazňoval organ ŠtB v New Yorku, „národ nás vyhlásí za zradcov.“ Dnes už vieme, že išlo o aktivitu Miroslava Polreicha, ktorý pôsobil na Výkrovnom ŠtB v ČSSR pri OSN v New Yorku. Potvrdzuje to vo svojej knihe Utajená základisia – Domáci a zahraniční politika očíma bývalého diplomata, Petrlik, 2009.

Dubček postupne nadobudol presvedčenie, že nemá na výber a musí rezignovať. 17. apríla 1969 na jeho mieste prvého tajomníka ÚV KSČ nastúpil Gustáv Husák. Keď Dubček verejne ohlasoval svoj odchod, zrútil sa a plakal. Stájná kancelária KGB v Prahe bola Dubčekovým odstúpením nadšená, ale súčasne sklamala jeho nástupcom Gustávom Husákom, ktorý bol roku 1952 uväznený ako údajný slovenský buržoázny nacionalista. „Deväť rokov vo väzení,“ hľásila rezidentúra KGB z Prahy, „poznamenalo jeho psychiku, čo sa prejavuje predo-

všetkým v bezdôvodnej zhovievavosti k očividným nepriateľom politiky KSČ.“

Stájná kancelária KGB centrálu tiež informovala, že vo vedení KSČ nevládne nijaká vnútorná jednota a že vedenie je rozdelené na internacionalistov ako Indra, ktorí podporili sovietsku intervenciu v auguste 1968, a na realistov vedených Štrougalom, ktorí sa proti intervencii stavali, ale teraz ju prijali ako politickú realitu. Tieto dve frakcie zvádzali boj o moc a snažili sa obsadiť klúčové miesta v štátnych úradoch a umiestniť svojich stúpcov do straničkeho aparátu.

V januári 1970 Štrougal nahradil Černíka na mieste predsedu vlády. Jeden zo zástancov tvrdj línie Miloš Jakeš, šef Kontrolnej a revíznej komisie Ústredného výboru KSČ, stájnnej kancelárii KGB pravidelne podával hlásenia o postupe čistiek. Indra, ktorý Moskva pôvodne chcela postaviť na čelo robotnícko-rolnickej vlády, podľa stájnej kancelárie KGB výčkával na svoju príležitosť, aby mohol vzniesť nároky na miesto generálneho tajomníka. Jeho výčkávanie bolo marné.

Agenci KGB a sovietski informátori v KSČ aj po sovietskej invázii a následnych politických čistkach nadalej protestovali, že si bývalí reformisti udržali príliš veľký vplyv na úkor skutočných priateľov ZSSR. Napríklad Jaroslav Zeman, informátor z ministerstva vnútra, sa stázoval, že Štrougal internacionalistov diskriminuje: „Čo je ten Štrougal za človeka? V sesťdesiatom osomom sa pripravoval utieť na Západ a mal na to už i potrebné peniaze a dokumenty.“ Podľa neho ti, ktorí dokázali prevliecť kabátu, sa pod Štrougalovým vedením majú dobré, ale na tých predstaviteľov, ktorí spolupracujú so ZSSR v Československej socialistickej republike, je nazerané zvrch; pracujú niekde v zabudnutí a nie sú ani povýšovaní ani odmeňovaní.

Minister vnútra Radka Kaska v marci 1971 za-skocil KGB otázkou, či nemajú nejaké nepriaznivé informácie o predsedovi federálneho parlamentu Daliborovi Hanesovi vo veci jeho bývalých kontaktov so Západom. Centrála KGB si uvedomovala, že keď na Kaskovo otázkou odpovie, vytvorí tak dojem, že KGB zhromažďuje informácie o vedúcich predstaviteľoch spríatelenej krajiny. Šéf stájnej kancelárie KGB v Prahe dostal inštrukcie odpovedať, že KGB nemá nijaké informácie týkajúce sa napomenia Hanesa na zahraničnú rozviedku, ale keďže zo zásady svojich spojencov nešpehuje, nebude môcť v budúcnosti na takéto otázky odpovedať. Zá-

roveň centrála KGB šéfovi svojej stýcej kancelárie v Prahe oznámila, že podľa informácií jedného z po predných československých predstaviteľov bol Hanesov otec pred druhou svetovou vojnou zodpovedný za potláčanie robotnických demon stráci na Slovensku. Krátko nato na Hanesovo miesto predsedu federálneho parlamentu nastúpil zástancu tvrdnej línie Alois Indra.

Centrála KGB napriek rozsiahlym straničkám previerkam stále nebola spokojná s ideologickej čistotou ŠTB. V auguste 1972 hľásil predseda KGB Jurij Andropov Ústrednému výboru KSSZ, že sa vnútorní nepriatelia v ŠTB snažia zabrániť dokončeniu normalizácie. Ďalšie hľasenie KGB ústrednému výboru v novembri citovalo sťažnosti svojich agentov a informátorov z československého ministerstva vnútra, že tu na vedúcich postoch aj nadalej zostávajú ľudia, ktorí nevzbudzujú politickú dôveru.

KGB od svojich informátorov dostal aj početné protesty proti tomu, že zdiskreditovaní predstaviteľ Pražskej jari a ich rodiny nie sú dostatočne perzekvovaní. Viliam Šalgovič, ktorý v roku 1968 pomáhal sovietskej invázii, sa sťažoval, že deti pravičárskych lídrov sú prijímané na univerzity.

Mnohé hľasenia, ktoré centrálne KGB počas obdobia normalizačie dosťávala, sa týkali pokračujúcich zákluliskových bojov vo vedení KSČ. V decembri 1972 sa Jakeš stýcej kancelárii KGB stáčal, že Husák nariadił odpočúvanie telefónov všetkých členov najvyšších straničkých orgánov. Vo februári 1973 Jakeš a ďalší traja prosovietski prívrženci (K. Hoffman, A. Čapek, M. Hruškovič) opäť protestovali proti pokusom vytlačiť internacionalistických komunistov z dôležitých miest.

Koncom roka 1973, zrejme na Husákovu žiadosť, začal minister vnútra Jaromír Obzina s pokusmi poraziť týchto internacionalistov, ktorí nesúhlasili s Husákovými prezidentskými ambíciami. Podľa hľasenia KGB z Prahy sa skupina prosovietských politikov vedená Hoffmannom, Indrom, Jakešom a Kapkom (všetci boli v tesnom spojení s KGB a sovietskym velvyslanectvom) aj nadalej bráni všetkým snaħám obec funkcie spojiť. Vzrastajúca senilnosť prezidenta Ludvíka Svobodu, ktorý v roku 1968 nahradil Antonína Novotného vo funkcii hlavy štátu, urobila Husákov zámer uskutočnitelný. V máji 1975 Dr. Gustáv Husák vystriedal vtedy už dementného armádneho generála Ludvíka Svobodu na najvyššom štátom poste.

Je iróniou osudu, že koncom 80. rokov v rámci

Gorbačovovej perestrojky práve Miloš Jakeš nahradil Gustáva Husáka na mieste generálneho tajomníka ÚV KSČ. Čo väčšou iróniou je skutočnosť, že na mimoriadnom zjazde slovenských spisovateľov 7. decembra 1989 ako prednostný rečník Verejnosti proti násiliu žiadal odstúpenie Gustáva Husáka z funkcie prezidenta práv Juraj Špitler, ktorý bol v prvej polovici 50. rokov strojcom beštialnej kampane rozpútanej jeho brožúrou Proti buržoázemu nacionálizmu a kozmopolitizmu – za výšiu ideo-vost slovenskej literatúry.

Po novembri 1989 sa niekdajší prvý tajomník ÚV KSČ Alexander Dubček vrátil do verejného života. Jeho politické účinkovanie však bolo rozpačité. Počiatocne spontáne skandovanie davu v Prahe i v Bratislave: Dubček na hrad! čoskoro vystriedalo dobre zorganizované prevolávanie hesla: Havel na hrad!, čo Alexandra Dubčeka automaticky a bez jeho zreteľejších protestov odsunulo na vedľajší kolaj. Opäť bol skôr pasívny účastníkom udalostí, ktorých pohyb určovali iné sily a osobnosti.

Príznačne sa mu po novembri 1989 ušla funkcia predsedu federálneho parlamentu, ktorá po roku 1968 sprevádzala jeho odchod z klúčovej politickej pozície do ústrania. O duchovnej neprítomnosti Alexandra Dubčeka v centre diania svedčí aj labirint oneskorenej ponovenímbovej rétoriky o socializme s ľudskou tvárou vyúsťujúci do reálnej obnovy kapitalizmu. Podstatu jeho historickej misie dokumentuje fakt, že stačilo rozhodnutie marginálnej postavy na politickej scéne (ministra kultúry Českej republiky Pavla Tigrida), aby Alexander Dubček strátil poslednú možnosť verejne vystupovať ako súčasť nastupujúcej mocenskej garnitúry. Svoju úlohu symbolu na krátkodobé použitie opäť len nemohúco prijal.

Kontroverznú životnú cestu Alexandra Dubčeka ukončila neobjasnená autonehoda s mnohými podivuhodnými okolnostami. Fakt je, že pre československého a následne českého prezidenta Václava Havla by bolo veľmi nepríjemné, keby sa po rozdelení Československa prvým slovenským prezidentom stal Alexander Dubček. Namiesto legendárneho priekopníka demokracie, ktorého desaťročia glorifikovali západné médiá, sa prvým slovenským prezidentom stal nevýrazný bankový úradník Michal Kováč starší. V oficiálnych životopisoch Alexandra Dubčeka v duchu nových pravidiel politickej hry zmizli jeho vzťahy

s komunistickou stranou, o členstvo v ktorej sa uchádzal aj listom z 10. 2. 1987.

Okrem iného v ňom uvádzá: „Domnievam sa, že súdruhovia v ÚV KSČ, s ktorími som po tolké roky pracoval a ktorí ma tak dôverne poznajú, nemajú ani osobný dôvod na pochybnosť o mojom dobrom úmysle pre stranu. Nebola by moja úprimnosť plným vyznamením, ak by som nepriznal pravdu, že ľažko nesiem odlúčenie od strany, ktorej som od r. 1939 čestne a statčne nezistne slúžil. Nemôžem tiež akceptovať nálepku protisovietskeho predstaviteľa. So sovietskym ľudom ma viažu nie iba cit a rozumové poznanie, ale i 17 rokov od detstva od r. 1925 s ním prežitých. (...) Verte, nehodím sa ani ako typ na čelného protisovietskeho predstaviteľa, veď je to ako moja druhá vlast. (...) Členstvo v strane som chápal od vstupu v r. 1939 ako službu strane a ľudu a konal som tak po celý čas vrátane obrodného procesu. Tak to chápal a konal aj môj otec od založenia strany r. 1921 aj po dobu členstva vo VKS(b). Tak to členstvo chápala a konala komunistka – moja dobrá mat. Jednoducho je byť členom strany, ale ľažšie je byť jej stúpencom...“

Mladším čitateľom už asi treba vysvetliť, že skratka VKS(b), ktoréj členom bol otec Alexandra Dubčeka, označuje Všeobecnú komunistickú stranu (bolševikov), ktorá bola predchodyčou Komunistickej strany Sovietskeho zväzu.

Tzv. otvorenú spoločnosť charakterizuje skutočnosť, že o činnosti západných spravodajských služieb – najmä americkej CIA a britskej MI6 – na území ČSSR vo vymedzenom období doteraz neboli zverejnené podstatnejšie skutočnosti až na niekoľko prípadov odhalených agentov špeciálnych služieb krajín NATO v štruktúrach československého štátneho, bezpečnostného a stranického aparátu.

Dejiny zostávajú s nami a my k nim nemôžeme ostať ľahostajní, aj keď ich dostupný obraz je stále neúplný, jednostranný a skreslený. V každom prípade vývoj koncom 80. rokov, ktorý bol spočiatku charakterizovaný ako návrat k obrode socializmu z konca 60. rokov, potvrdil, že nastúpený spoločenský kurz napokon vyústil do demontáže sociálnych istôt etablovaného systému a do jeho nahradenia sociálne bezohľadným kapitalizmom.

19. 8. 2022